

LBRIS

We know
books

GABRIELA BODEA

**CLASH-UL CRIZELOR
SAU VICLENIA LUMII ASIMETRICE**

Societatea captivă

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2022

	<i>pag.</i>
<i>Prolog</i>	...
	7
I. Efigie în mantie de chihlimbar: societatea captivă	...
	13
I.1. „Captivitatea” socială, reflex al crizelor	...
	13
I.2. Cărăbușul și chihlimbarul	...
	19
II. Libertatea asimetrică, în balansul dintre nimic și tot	...
	27
II.1. Arhitectura asimetrică a libertății	...
	27
II.2. Libertatea de a păși între „0” și „1”	...
	33
II.2.1. Ipoteze în călătoria inițiativă dintre „0” și „1”	...
	33
II.2.2. Ancore pentru „nimic”	...
	37
II.2.3. „Pedeapsa” câștigului, sau a încălca dreptul la libertate	...
	43
II.2.4. Repere ale completitudinii	...
	49
II.2.5. Polemica suspicioasă dintre „nimic” și „tot”, extensie a libertății	...
	55
II.2.6. Borne reflectorizante între „nimic” și „tot”: heterocromie și heterocronie	...
	61
II.3. Libertate vs. atracția asimetriei: complotul crizelor	...
	71
III. Homo oeconomicus, mesagerul viclean dintre nimic și tot în criza ecosistemelor	...
	81
III.1. Drum cu prioritate pentru economia circulară	...
	81
III.2. Homo oeconomicus, între aspirație și supliciu	...
	85
III.3. Sanctitatea ecosistemelor	...
	93
IV. Crizele derivate din polarizarea puterii (crizele colaterale)	...
	103
IV.1. Considerații generale	...
	103
IV.2. Criza elitelor	...
	107
IV.3. Criza antropologică	...
	123
IV.4. Criza generală de încredere	...
	129
IV.5. Criza de imagine	...
	133
IV.5.1. Vicii (ne)domesticite și crize	...
	133
IV.5.2. Prospectând viciile societății	...
	137
IV.5.3. Vâslind printre „păcatele economice”	...
	145
IV.6. Criza culturală	...
	179
IV.7. Criza leadership-ului	...
	187
<i>Epilog</i>	...
	193
<i>Bibliografie generală</i>	...
	197

I. Efigie în mantie de chihlimbar: *societatea captivă*

I.1. „Captivitatea” socială, reflex al crizelor

Aflăm deseori, cu sau fără stupefacție, despre *privarea individuală de libertate* („clasica” înrobire). Încuviințăm, ba uneori chiar căutăm *privarea de somn*, atunci când avem senzația că timpul se comprimă excesiv. Reușim, însă, să ne „împrietenim” cu *privarea* de expresii precum „*a ne aminti*” sau „*a trăi propriul destin social*”? Cei mai mulți dintre noi probabil că nu pot și nici nu doresc așa ceva, deci vor spune „nu”. Și dacă totuși răspunsul ar fi „da”? În acest caz, socotim fie că omul ar deveni propriul său dușman (un vrăjmaș fatal⁵), fie că el – așa cum îndrăznim noi să spunem – ar completa lista de epigoni ai spiritualității. Și s-ar numi *captiv*.

In extremis, putem vorbi despre o „captivitate” socială? Din nefericire, da: citim despre comunități aservite, încătușate sau chiar „amanetate”. O astfel de realitate echivalează cu adâncirea crizelor care *încearcă diabolic* civilizația. Ea ciuntește sau anulează intenția de „răscumpărare” a libertății de a gândi și / sau de a acționa într-un cadru social, devenind *un reflex al crizelor*.

O economie *în criză* este o *economie captivă*, pentru intervale mai scurte sau mai lungi de timp. Ea rămâne „prinsă” în trecut sau în prezent: în „prea mult” sau în „prea puțin”; în constrângeri hiperbolice sau în libertăți la fel de emfaticе; în aparențe fine sau în ticăloșii reale. O vreme, economia afectată de criză se menține *suspendată*, parcă în așteptare, într-o realitate care *doare la nivel social*. Care „lume” oglindește „firescul”⁶: pre-criză, parcursul unei crize sau post-criză? Răspunsul nostru este clar: *toate cele trei etape ajung să reclame normalitatea*. Ele *se atrag și totuși se resping reciproc*, atunci când

⁵ Aluzie la „încercarea eliberării de fatalism” [Miłosz, 2017:10].

⁶ Facem referire la capacitatea individului și a societății de a discerne în raport cu realitatea istorică [Miłosz, 2017:46].

comunitățile le resimt pe propria lor „piele”. Tocmai de aceea, *un sistem economic traversând o criză* este precum un om căzut la pământ: necesită atenție. În caz contrar, atât omul, cât și economia eșuează. Refacerea lor nu mai constituie „doar” o replică, așadar acceptăm că discutăm despre o evaluare distinctă în fiecare caz:

a) Pentru specia umană, antinomia este subînțeleasă: omul traversează stări contradictorii, autentic sau aparent opozabile, dar principial *convingătoare*. În acest sens, *credința religioasă* a unei persoane (aspect al intimității individuale) coabitează cu șovăiala sa în *a practica* venerația unei confesiuni biblice⁷ (aspect public, demonstrat atitudinal).

b) Luând drept reper crizele din economie și societate, discuția este la fel de problematică, deoarece aici apar contradicții *într-o formă și fond*. De exemplu, entitățile economico-sociale nu pot declara că manifestă respect *sincer* față de norme, dacă ezită în *aplicarea* lor. Totuși, dacă recurg la o asemenea practică, riscă să-și afecteze imaginea. În timp, organismele care s-au confruntat frecvent cu astfel de situații au fost instituțiile financiar-bancare – și nu degeaba: crizele financiare s-au dovedit cele mai *recalcitrante* din acest punct de vedere. Iată două motive:

- Până la „episodul” crizei debutate în 2007 în USA, reglementările financiar-bancare fie n-au fost suficient de bine țintite, fie n-au fost respectate. Entitățile de profil și debitorii s-au complăcut într-o situație care a devenit, în timp, fără ieșire. Peste tot în lume, decenii la rând, creditorii au tolerat un *laissez-faire* prelungit, nesănătos, într-un acces instituțional de „permisivitate globală”. El a inclus numeroase dovezi de „generozitate bancară”, între care și dezinteresul pentru bonitatea clienților.

⁷ *Practicarea* presupune exercitarea riguroasă a disciplinei religioase impuse de normele bisericești (rugăciune cutumiară periodică, prezență la slujbe în biserică, participare la rituri specifice). Profilul religios al unei persoane credincioase poate fi *conservator* sau *dimpotrivă: îndreptat spre acceptarea modernității*. Totuși, frecventarea practicilor religioase nu este asumată neapărat ca mărturie a credinței. Cel puțin dintr-un asemenea motiv, există mai mulți *credincioși* decât *practicanți* ai normelor bisericești.

- Setea de câștig a omului n-a putut fi potolită niciodată. Din contră, ea s-a amplificat (străbătând veacurile), pe măsură ce evoluția societății a impus nevoi *tot mai mari*, bunuri *tot mai diverse* și tehnologii *tot mai inventive* pentru obținerea lor. Insațietatea materială constituie, de fapt, una dintre cele mai grave forme de pervertire umană. *Și astăzi* – precum în trecut – entitățile ahtiate după avere (patrimoniu, capital ș.a.) deservește *ambiguitatea existenței*. Tocmai de aceea, *tentația exagerată a bogăției* constituie, în numeroase cazuri, una dintre originile culpabile ale crizelor. În acest sens, oferim exemplul *Numărului Doi* al lui Pitagora (*Diada*), sursă a dualității dintre *eu* și *non-eu* [Ghyka, 1998:18], a discriminării și a inegalității [Moderatus din Gades, în: Ghyka, 1998:23]. Comparativ, *Numărul Unu (Monada)* surprinde primatul Unității și armonia sa. Inevitabil, ambivalența *păcătoasă* a lui *Doi* pare a ne aminti mereu, disonant – deși inconsecvent – despre *ostilitatea inerentă crizelor*. Simultan, ea deservește contrastele, controversese și disputele *lumii materiale* (*țanțose* sau de-a dreptul atinse de *megalomanie*).

c) În istorie, o serie de crize sunt *negate și / sau ascunse* din diferite rațiuni, implicând *intenția* de a fi trecute cu vederea. Semnalăm câteva exemple:

- Țările afectate de conflicte armate – inclusiv războaie civile sau religioase – traversează planuri paralele ale colapsului. (i) Crizele „clasice” (politice, financiare, sociale) sunt secondate de cele alimentare, care deseori pretind ajutor umanitar. Guvernării nu recunosc prea ușor necesitatea unei astfel de solicitări, către mediul internațional. (ii) În cazurile amintite, țările se confruntă și cu crize educaționale, persoanele afectate fiind incluse (din nefericire) în categoria victimelor „colaterale”. (iii) Crizele sanitare „abuzează” de comunități întregi, prin impactul lor subversiv și extins. COVID-19 este cel mai recent exemplu că proliferarea unui virus este ceva ce *poate* fi ascuns o perioadă de timp, efectele acestei pseudo-discreții fiind însă fatale. (iv) Țările exportatoare de petrol (*engl.: petrostates*) depind de extracția și de comercializarea unei materii prime râvnite, dar greu controlabile ca preț. În cazul lor, criza țiteiului echivalează cu una de tip

general. În fapt, elita politică supune și economia; cu alte cuvinte, puterea politică și cea economică reprezintă concepte *cordiale până la identitate*, atunci când au același interes. Ambele concentrează avantajele unei minorități care încearcă să izoleze o țară sau un grup de state, de *clasicele* relații economice internaționale. În asemenea cazuri, regimurile opresive (de multe ori nestatornice și corupte) nu mai înseamnă „ceva nou” pentru umanitate. Pe acest fond, faptul că guvernării au interesul de a menține *tăcerea asupra realității* induce cele mai persuasive și mai ascunse crize.

- Pe un tipar apropiat, *aluzia crizelor* deranjează entitățile care tind să *mascheze* manifestări social-economice negative. *Crizele aluzive*⁸ fac referire la fenomene și procese anterioare (surmontate sau nu), evocate dezaprobat și blamate. Dintr-o *rutină a îndârjirii*, liderii de instituții și state refuză uneori să accepte evidența. Tentația instinctuală *de a respinge criza* sau *de a o nega* este provocatoare. Tot ea determină entitățile *care n-au exercițiul crizei* să procedeze imatur. Cu alte cuvinte, le „convinge” să invoce *precedentul* unor măsuri mai mult sau mai puțin oportune. Uneori, chiar liderii națiunilor uită că un parcurs metodologic cunoscut *nu* este neapărat unul *util sau potrivit* propriei țări. Experiența altor state este un *remember* demn de luat în seamă, dar nu constituie un model universal aplicabil.

d) *Ego-ul* marilor centre de putere orbește de obicei vigilența, iar acest lucru *costă* la nivel societal. Mărturisim stupoarea în fața alienării contrastante a lumii actuale. Nu acuzăm defecte constructive ale economiei sau ale comunității, ci nepăsarea și / sau indolența de a nu învăța din erorile comise. Facem parte dintr-o societate care n-a aplicat lecțiile trecutului („Am mai fost aici înainte”⁹, așa cum arată Carmen M. Reinhart și Kenneth S. Rogoff). Și parcurgem *îndărătnic* o realitate de tip clișeu, reiterând (uneori inutil) expresia „De această dată este diferit”¹⁰.

⁸ Sintagma ne aparține.

⁹ În original: „We have been here before” [Reinhart & Rogoff, 2009: xxv; xxviii].

¹⁰ În original: „This time is different” [Reinhart & Rogoff, 2009].

e) *Obsesia limitelor* apare în sens de granițe fizice sau de norme. *Hotarele* geopolitice, ambientale și cultural-religioase ne frapază, dar limitele economice sunt decisive: ne motivează să ne continuăm *calea* sau s-o schimbăm radical. Oferim exemplul unei evaluări obsesive (deși motivate). Criza sanitară COVID-19 a afectat fluxul de remitențe din partea migranților provenind din țări cu venituri mici și medii („lovite” de reducerea activității și de șomaj). Totuși, acest șoc a fost mai puțin dur decât cel indicat de previziuni. Nivelul remitențelor din 2020 a înregistrat 540 miliarde USD (doar cu cca 1,6% sub cel din 2019, adică 548 miliarde USD). De remarcat că micșorarea fluxului de remitențe a fost mai puțin resimțită decât în 2009, an de criză financiară [World Bank Group, 2021:2-3]. Iată că estimările pesimiste (aici, limitele previzionate într-un an de criză sanitară) pot fi depășite.

f) *Fascinația reprobabilă* indusă de crize¹¹ poartă masca afabilă a metamorfozei – în sensul doct al expresiei „schimbarea este necesară”. Dar o asemenea bulversare economico-socială este brutală atât pentru oameni, cât și pentru companii și state. Ea ne face să resimțim crizele *mereu altfel*, chiar dacă au un substrat aparent cunoscut. Și parcă ne aflăm într-un film serial în care fiecare episod *reia la infinit* ziua precedentă – doar că *dintr-un mereu alt unghi*.

g) *Spaima majoră a sărăciei* însoțește crizele, în toate tipurile de sisteme economice, oricât de evaluate ar părea ele [Bodea & Herman, 2014 (1):643-653; Bodea & Herman, 2014 (2):711-720]:

- Ca indivizi, șovăim când trebuie să decidem dacă mai întâi suntem oameni și abia apoi consumatori – *sau invers*.

- Ca entități economice, ezităm (de asemenea, temători) între tentația profitului și reperatele altruismului.

- Ca societăți, părem a ne undui, umanist, spre săracii lumii. Și totuși, ne lipsesc mijloacele financiare *posibil de disponibilizat*, în scopul unor acțiuni indubitabile.

¹¹ Comparativ, suntem de acord că din perspectivă umană, fascinația este exercitată de două tipuri opuse de oameni: *cei care știu totul* și *cei care nu știu nimic*. În *original*: „people who know absolutely everything, and people who know absolutely nothing” [Wilde, 1994:99].

h) *Estetica urâtului* – concept de origine artistică – a căpătat dimensiuni economice, pe măsură ce *vulgaritatea dominantă* a devenit (tot mai pregnant) opusul prosperității. În opinia noastră, ea ajunge uneori să surclaseze chiar sărăcia, care *macină secolele* pe rând. *Urâtenia* crizelor caută (și găsește, fără îndoială) *mereu alte* tipuri de asimetrii și / sau erori. Directe sau ascunse, dar de obicei ostentative, le cunoaștem drept *inegalități*¹². Între cele mai vechi astfel de exemple menționăm colonialismul, care a mizat pe *stăpânirea* ideologică, politică și cultural-spirituală a unor teritorii și popoare. Decenii și chiar secole la rând, comunitățile oprimate au cunoscut nu doar crize de identitate, ci au marcat decalaje greu de depășit.

Din motive corelate cu *angoasa reală* a crizelor, *INFORM Severity Index* realizează catalogarea „seismică” a marilor frământări economico-sociale. Indicele *fotografiază* aceste realități, pe o scală variind de la o gravitate scăzută spre una foarte înaltă [*INFORM Severity*, 2020:1-20]. Factorii esențiali luați în calcule sunt în număr de trei: impactul crizei, populația afectată și complexitatea crizei. „Vârful de lance” este indicat, într-un asemenea context¹³, prin *crizele complexe*, care ating un maxim indubitabil al indicatorilor amintiți. Nu degeaba, ele au devenit exponente ale celor mai dure fenomene care afectează societatea. Parcurgerea lor – nu foarte îndepărtată de atingerea colapsului economico-social – arată că lumea n-a învățat prea multe din epocile anterioare. Cu alte cuvinte, entitățile puterii globale n-au identificat pe deplin nici *cine suntem*, nici *unde ne aflăm* și nici *cum am ajuns aici*¹⁴. Izolaționismul ne bate la ușă.

¹² La modul figurat, ele sunt veridice *benzi (hârtii) lipicioase pentru prins insecte*: deși *par* inofensive, adezivul care le impregnează nu mai permite eliberarea „agresorului”.

¹³ Exemplificativ, în anul 2020, cele mai ascuțite „vârfuri de lance” s-au dovedit a fi crizele din Afganistan, Columbia, Coreea de Nord și China [*INFORM Severity*, 2020:14-15].

¹⁴ Aluzie la minunata reflecție a lui Richard Haass, care, în căutarea *mizei decalajelor globale*, ne îndreaptă spre *relevanța esențială a istoriei* [Haass, 2021:21].

Niciun moment nu este mai important decât altul¹⁵, afirmă atât de frumos Martin Heidegger. Ceea ce conferă rafinament *momentului* (îndrăznim noi să credem), este hotarul pe care-l stabilim *drept sfârșit a ceva și început pentru ceea ce urmează*. Totuși, evoluția fulminantă a activității umane și consecințele sale au schimbat perspectiva temporală și valorizatoarele asupra lucrurilor. În fond, așa se întâmplă *de când lumea*, iar realitatea se re-creează continuu.

Chiar dacă lucrurile *nu mai sunt ceea ce au fost*, avem mereu de-a face cu o reevaluare a lor. Uneori, timpul „macină” trecutul și-l face „una cu pământul”, semn că noul biruie vechiul. Alteori, surprinzător sau nu, timpul *refuză eroic* să suspende în neant valorile: le propagă și le multiplică. O atare imagine ne-o oferă eternitatea chihlimbarului, care adăpostește în interioru-i auriu făpturi minuscule. Oamenii privesc – de obicei captivați – orice astfel de *formă* minunată (insectă sau plantă), cufundată în rășina fosilizată a ambrei. De multe ori, oarecum „empatic”, avem tendința de a valoriza mai mult cărăbușul adus la rang de operă de artă, decât chihlimbarul cel scump. Ce legătură ancestrală cu noi, cei de azi, relevă această *închisoare prețioasă*, care și-a îmbrățișat prada pe veci? Acum milioane de ani, rășina pietrificată a preistoricelor conifere s-a preschimbat într-o mantie care a „îmbrăcat”, forțat, micile vietăți aflate în cale. Însă distrugerea este sursa renașterii, iar istoria a consemnat mai curând *frumosul* rezultat, decât *tragedia* care l-a creat (o uriașă schimbare a climei). Recunoaștem, așadar, că și *crizele* nasc inspirație, impun tendințe și pot schimba epoci. Desigur, uneori, crizele dau viață unui sens nou, *almințeri improbabil*. Totuși, nu ne lăsăm atrași de mrejele ambrei care a capturat cărăbușul, ci încercăm să descoperim *rostul* făpturii acoperite de „aur”. Fără cărăbuș (pe care-l asimilăm, concret, individului), chihlimbarul rămâne *doar materie*. Valoarea intrinsecă stă în *cuplul celor două elemente, chiar dacă ea este esențialmente duală*.

¹⁵ În original: „No point in time has precedence over any other” [Heidegger, 2002:60].

Insidioasă, vicleană și posesivă, *nerăbdarea* epocii actuale riscă să transforme existența noastră în *lumi ascunse de noi înșine*. Căutarea obsesivă a atuurilor geopolitice poate periclita propria *cale* economică a țărilor (*engl.: path*), iar diluarea *esențelor* expune societatea unui soi de „aplatizare globalistă”. Pe scurt, societatea umană *riscă să devină imobilă și apoi captivă* – dar nu suveranului chihlimbar, ci prozaicului (deși utilului) clei. Admițând că efigia economiei mondiale merită o lojă de ambră protectoare, ne dorim ca fizionomia ei să fie la adăpost de „maladiile” conturate de asimetrii. Ar fi salutar, deci, ca substanța economiei globale să nu se depersonalizeze. Noi, oamenii, n-ar trebui să permitem ca ea să fie *acoperită* sau chiar *obliterate*, sub acțiunea factorilor cu influență negativă.

Asimetriile cu care se confruntă evoluția indivizilor, corporațiilor și statelor se răsfrâng asupra a tot ce ne înconjoară și, *in extremis*, pot marca reperele unei *staze societale*¹⁶. De aceea, lucrarea noastră urmărește *predilecția fățarnică spre asimetrie*, dar nu într-o secvență istorică anume, ci în plinul controverselor atemporale. Ne referim la însemnele *schimbării*, atât ca percepție individuală asupra economiei mondiale, cât și ca opinie a societății despre ea însăși. Iscodim *arcuirea realității* sub greutatea a două concepte: *schimbare* și *aparență*, fiecare subsumând propriile metamorfoze calitativ-structurale. În mod consacrat, din exigență motivată sau doar de teama unui ancestral viciu moral, oamenii nu plasează semnul identității între cei doi termeni. Iată detalii ale acestei firești diferențieri:

❖ Prima categorie, *schimbarea*, presupune *desfășurare*, chiar dacă nu mijlocește un progres ideatic sau civilizațional. În consecință, trebuie să înțelegem că inclusiv valorile au caracter temporal: se modifică și se perimează. Totuși, bizar, *binele incriminat* rămâne un simbol *viu*, păstrat în ciuda trecerii timpului. După ce a furat focul din Olimp pentru a-l dărui muritorilor („le-am coborât apoi vâpaia focului (...) și multe meșteșuguri vor avea prin ea” [Eschil, în: *Tragiciei greci*, 1958:226]), Prometeu a suportat chinuri groaznice („sunt

¹⁶ Exemplul cel mai recent este cel al crizei sanitare debutate în 2020, care a înclinat *aproape concomitent* fluxurile tranzacționale de pe întregul mapamond.

torturat fiindcă-am ajutat pe om” [Eschil, în: *Tragicii greci*, 1958:227]). Tot el mărturisește „păcatul” capital comis în folosul oamenilor: „le-am semănat în suflete speranțele” [Eschil, în: *Tragicii greci*, 1958:226].

❖ A doua categorie, *aparența*, recurge la *înlăturarea răuvoitoare, înșelătoare, a „substanței” unei realități*. Cu alte cuvinte, ne referim la devalorizarea unui conținut, eventual (nu neapărat) în favoarea formei. O evităm cu obstinație, dacă dorim să fim percepuți drept profunzi. Și totuși, din cele mai vechi timpuri, *aparența* este semn al *vicleniei*, fiind admirată în egală măsură cu ura și invidia pe care le stârnește. Încă de la Platon reținem că Pan, fiul lui Hermes, are „o îndoită fire (...), care se rotește și se întoarce întruna”; el oscilează dinspre *adevărat spre fals* și invers [Platon, 1978:285]. Tot din antichitate¹⁷ aflăm că omul – deși una din „minunile lumii”, este „născocitor” și „viclean” [Sofocle, în: Eschil, Sofocle, Euripide, 1968:119].

Nu e tocmai cert cine a lansat îndemnul înțelept „Cunoaște-te pe tine însuți” (*lat.: nosce te ipsum; engl.: know yourself / know thyself*)¹⁸. Dar el a transfigurat *starea* umanității, epoci de-a rândul. După Cicero, cunoașterea de sine este cel mai relevant *exercițiu* uman [Cicero, 1886, I:39]. Deci, ca antrenament intelectual, erudiții au cercetat „numărul de aur” (numărul irațional $\Phi = 1,61803398875\dots$, definit științific de către Euclid), oferindu-i explicații simbolice¹⁹. Oglindirea acestui fapt este „geometria vieții”²⁰, concept axat pe simetria estetică și pe diferențierea proporțiilor geometrice dintre tiparele materiei. Exemplificativ, studiul *formelor* stă mărturie necesității *științei și*

¹⁷ Expresii ale *Corului* format din bătrânii cetății, în tragedia *Antigona* a lui Sofocle.

¹⁸ Cicero atribuie lui Chilon din Sparta (Lacedaemonianul) inscripționarea acestui mesaj pe Templul din Delphi, dedicat lui Apollo [Cicero, 1886, I:39]. Dar sunt cunoscute și alte asocieri ale originii expresiei.

¹⁹ În diferite științe se identifică noțiuni precum: „proporția divină”, „numărul Creației”, „numărul perfecțiunii”, „raportul de aur”. Toate arată un *ceva ascuns*: în natură (proporțiile corpului uman, ale animalelor și plantelor, ale florilor de gheață și fulgilor de zăpadă), în astrologie (ciclul Lună – Soare) sau în artă (pictură, arhitectură). Există și alte conexiuni interesante ale conceptului: „secțiunea de aur”; „triunghiurile de aur”, „dreptunghiurile de aur”, „spirală de aur”.

²⁰ În *original*: „the geometry of life” [Ghyka, 1977:87-110].

artei, de a se ancora în terțetul „simetrie dinamică” – „simetrie pentagonală” – euritmie²¹.

Și totuși, mult-căutata simetrie nu este încununată cu lauri, mai ales în domeniile care „pun în mișcare” societatea, pe parcursul său economic și geopolitic. Ciudat sau nu, dar colectivitățile umane *nu apreciază suficient armonia*: o dovedesc toate situațiile conflictuale pe care le-a parcurs civilizația, multe dintre ele fiind chiar „căutate”.

Dezbinarea intereselor – în general cauzată de pericolul scindării puterii – este semnul unei *erezii a crizelor moderne*. O putem compara chiar cu impactul „Marii Schisme”, care a bulversat lumea bisericească în anul 1054, divizând creștinismul în catolicism și ortodoxism. Ne întrebăm dacă a avut sens acea uriașă scindare și, de fapt, *cui* a folosit cu adevărat (fiindcă umanității *ca întreg*, se pare că *nu*). În zorii celui de-al doilea mileniu, pe plan religios, problema deținerii autorității a suscitat intense dezacorduri. Poate că ele și-ar fi dovedit temeinicia, păstrându-și aura teologică, însă au demonstrat un caracter predominant politic, îndreptat spre deținerea puterii. Accidental, în unele epoci, acest „detaliu” s-a dovedit fatal clerului și / sau claselor sociale (auto)proclamate drept „superioare”. Dar, în cele mai multe cazuri, deținătorii puterii și-au apărat interesele și s-au protejat reciproc. Desigur, lupta pentru supremație este cunoscută de multă vreme în ecumenism, pornind de la „războaie” mai mari sau mai mici: includerea clauzei *Filioque* în *Crezul* apusean (de la Niceea); venerarea *sau nu* a icoanelor; diferențele dintre practicile liturgice, jurisdicția Bisericii în anumite regiuni ș.a. „Rezultatul” a fost divizarea creștinismului în mai multe ramuri, care azi continuă să-și dispute (fără rațiune) primordialitatea. Așadar, n-ar mai trebui să ne uimească apariția crizelor din domeniul economico-social: în fond, ele sunt însemne ale decadentelor slăbiciuni mirene.

²¹ *În original*: „dynamic symmetry’ corresponding in space to musical eurhythmy” [Ghyka, 1977:ix]; „the preponderance of pentagonal symmetry in living organisms” [Ghyka, 1977:18]. Precizăm, cu această ocazie, că *simetria estetică* a fost studiată de către un *prea puțin* cunoscut intelectual de origine română, Matila Ghyka (om de știință, diplomat și profesor de estetică în USA, după Al Doilea Război Mondial).